

УДК 658.15

Л.А. Лахтіонова, доц., канд. екон. наук

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, м. Київ

Наявність власних оборотних джерел фінансування— абсолютний показник фінансової стійкості суб'єктів господарювання у внутрішньому фінансовому аналізі

Розглянуто думки вчених-аналітиків стосовно показника фінансової стійкості суб'єктів господарювання, надана критична точка зору різним точкам зору з цього питання, розроблена та обгрунтована власна точка зору про показник фінансової стійкості господарюючих суб'єктів у внутрішньому фінансовому аналізі.

фінансова стійкість, суб'єкт господарювання, показник, внутрішній фінансовий аналіз

В умовах фінансової кризи одною із важливіших умов в забезпеченні успішної підприємницької діяльності вітчизняних господарюючих суб'єктів є наявність їхньої фінансової стійкості. На сьогодні існують різні підходи до аналізу фінансової стійкості господарюючих суб'єктів. Але, як правило, методику її проведення розглядають на рівні зовнішнього фінансового аналізу. Проте найважливішу роль в дослідженні фінансової стійкості посідає саме внутрішній її аналіз. Окреме місце в методиці внутрішнього фінансового аналізу фінансової стійкості посідають абсолютні її показники, до складу яких багато авторів відносять наявність власних оборотних коштів. Разом з тим, інші автори даний показник відносять до характеристики ліквідності господарюючих суб'єктів. При цьому різниться як назва, так методика його визначення. Як серед вітчизняних (1 - 21), так і серед іноземних (22 - 29) вчених немає єдиної точки зору щодо цього. Але даний показник, на особисту точку зору, є першим індикатором стану та зміни фінансової стійкості господарюючого суб'єкта. Тому в умовах тривалої фінансової кризи дана тема дослідження є вельми актуальною.

Метою дослідження є розкриття сутності та методики визначення одного із абсолютних показників фінансової стійкості у внутрішньому фінансовому аналізі - наявності власних оборотних джерел фінансування.

У зв'язку з цим в статті розв'язуються наступні завдання:

- дослідження думок вчених-аналітиків стосовно показника – наявності власних оборотних коштів;

- надання критичної точки зору стосовно різних назв та методики розрахунку даного показника;

№ п/п	Застосовувані назви та методика розрахунку	Автори
1.	1. Власні оборотні кошти (ВОК) = ВК – НА. 2. Загальноприйнято власні оборотні кошти(ВОК) або робочий капітал, капітал, що функціонує: ОА – ПЗ або ВК + ДЗ – НА	Ізмайлова К.В., 2001, 2007
2.	<u>показник чистих мобільних засобів</u> = ОА – короткотермінова заборгованість, тобто ОА + ВМП – ПЗ. Вказують на лишок (нестача) власних оборотних засобів як ВОК і прирівнюють показник чистих мобільних засобів до власних оборотних засобів	Іващенко В.І., Болюх М.А., 2001
3.	Наявність власних оборотних коштів (ВОК) визначається за формулою: ВОК = ВК - НА	Бочаров В.В., 2002; Костирко Р.О., 2007
4.	Робочий капітал = ВК – НА	Абрютіна М.С., 2002
5.	У складі показників ліквідності та платоспроможності 1) наявність власних оборотних коштів: ВОК = ВК – НА тільки при відсутності ДЗ, тобто ВОК = ВК + ДЗ – НА; 2) чисті оборотні активи: ЧОА = ОА – ПЗ	Єфімова О.В., 2002
6.	Власні оборотні активи або робочий кпітал (ВОК або РК) = ОА - ПЗ	Цал-Цалко Ю.С., 2002
7.	- чисті оборотні активи як різницю між оборотним активами та поточними зобов'язаннями; - власні оборотні кошти (ВОК) як різницю між власним капіталом та необоротними активами.	Гіляровська Л.Т., 2003
8.	Наявність власних оборотних коштів (НВОК): НВОК = ОА – ПЗ. Додає, що наявність власних оборотних коштів характеризує чистий оборотний капітал.	Лахтіонова Л.А., 2004; Шеремет О.О., 2005

Продовження таблиці 1

№ п/п	Застосовувані назви та методика розрахунку	Автори
9.	Наявність власних оборотних засобів: джерела власних засобів – основні засоби	Буряк П.Ю., Римар М.В., Бець М.Т., Карпінський Б.А., Майор О.В., Максимів Л.І., Савчук О.Я., Савчук Н.В., 2004
10.	1. Власний оборотний капітал – це різниця між 1) загальною сумою власного капіталу і довгострокових зобов'язань та сумою необоротний активів на витрат майбутніх періодів, тобто: $\text{ВОК} = (\text{ВК} + \text{ДЗ}) - (\text{НА} + \text{ВМП});$ 2) поточними активами та поточними зобов'язаннями, тобто: $\text{ВОК} = \text{ОА} - \text{ПЗ}$	Савицька Г.В., 2005
11.	Наявність власного оборотного капіталу (Кво), яку визначають як різницю власного капіталу (Кв) та суми необоротних активів (НА): $\text{Кво} = \text{Кв} - \text{НА}, \text{ тобто}$ $\text{Кво} = \text{ВК} - \text{НА}$	Мних Є.В., 2005; Старостенко Г.Г., Мірко Н.В., 2006; Подольська В.О., Яріш О.В., 2007
12	Виділяють тільки два абсолютні показники: - власні оборотні кошти як різницю між власним капіталом та необоротними активами; - робочий (оборотний) капітал як різницю між сумою власного капіталу та довгострокових зобов'язань і необоротними активами	Костенко Т.Д., Підгора Є.О., Рижиков В.С., Панков В.А., Герасимов А.А., Ровенська В.В., 2005
13	1. Наявність власних оборотних коштів (Квлок): Перший спосіб: $\text{К}_{\text{влок}} = \text{ВК} - \text{НА};$ Другий спосіб: $(\text{ОА} + \text{ВМП}) - (\text{ЗНВП} + \text{ДЗ} + \text{ПЗ} + \text{ДМП})$	Фролова Т.О., 2005
14.	За абсолютний показник фінансової стійкості приймають наявність власних оборотних коштів: $\text{НВОК} = \text{ОА} - \text{ПЗ}$ Для характеристики джерел формування матеріальних оборотних коштів (запасів): 1. Власні оборотні кошти (Квлок) $\text{ВК} - \text{НА} \text{ або}$ $(\text{ОА} + \text{ВМП}) - (\text{ЗПВП} + \text{ДЗ} + \text{ПЗ} + \text{ДМП})$	Білик М.Д., 2005
15.	Виділяє власний оборотний капітал: $\text{ВОК} = \text{ОА} - \text{ПЗ} \text{ (с. 333).}$ Власні обігові кошти (робочий капітал або функціонуючий капітал): $\text{ВК} + \text{ДЗ} - \text{НА}$ або $\text{ОА} - \text{ПЗ} \text{ (с. 336.)}$	Ковальчук М.І., 2005
16.	Наявність власних оборотних коштів (Ес), яку визначають як різницю власного капіталу (Дс) та суми необоротних активів (НА): $\text{Ес} = \text{Дс} - \text{НА}.$ Тобто: $\text{Ес} = \text{ВК} - \text{НА}$	Чечевіцина Л.М., Чуєв І.М., 2005; Салига С.Я., Дацій Н.В., Корецька С.О., Нестеренко Н.В., Салига К.С., 2006

Продовження таблиці 1

№ п/п	Застосовувані назви та методика розрахунку	Автори
18.	Наявність власних оборотних коштів або власний оборотний капітал, який обчислюють: - ПА (2 та 3 розд активу балансу) – ПЗ; - загальна сума власного капіталу (1 та 3 розд. пасиву балансу) – НА	Тарасенко Н.В., 2006
19.	Власні джерела формування запасів (Дв): $Дв = ВК - НА$	Кіндрацька Г.І., Білик М.Г., Загородній А.Г., 2006
20.	Основним абсолютним показником є величина робочого капіталу (С. 68).	Шморгун Н.П., Головко І.В., 2006
21.	Показник фінансової стійкості - вартість чистих активів: (необоротні активи + оборотні активи (ПДВ + заборгованість засновників по внесенням в статутний капітал + власні акції, викуплені в акціонерів)) – (цільове фінансування та надходження + довгострокові пасиви + (короткострокові пасиви – доходи майбутніх періодів – фонди споживання)) (С. 267). Виділяють наступні показники платоспроможності та ліквідності: - абсолютний показник - величина власних оборотних коштів як різниця між оборотними активами та короткостроковими пасивами, який розраховується і в західній обліково-аналітичній практиці: $ВОК = ОА - ПЗ$ (с. 243). <u>В питанні про аналіз платоспроможності та ліквідності розглядаються наступні абсолютні показники та чотири типи фінансової стійкості.</u> 1. Власні оборотні кошти: $ВОК = ОА - ПЗ$ або $ВОК = Довгострокові джерела фінансування - НА$	Ковальов В.В., Волкова О.М., 2007
22.	1. Наявність власних оборотних коштів (Ес): $Ес = ВК - величина основних засобів і вкладень$	Деєва Н.М., Дедіков О.І., 2007
23.	Наявність власних оборотних засобів визначається за формулою: $ВК + ЗНВП + ДМП - НА$	Мошенський С.З., Олійник О.В., 2007
24	Забезпеченість робочим капіталом (розраховується як різниця між величиною оборотних активів і поточних зобов'язань)	Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств, затверджені Центральною спілкою споживчих товариств України від 28.07.2006
25	Власні оборотні засоби (різниця між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов'язаннями)	Методичні рекомендації щодо виявлення ознак

Продовження таблиці 1

№ п/п	Застосовувані назви та методика розрахунку	Автори
26	<p>Чистий оборотний капітал, але виділяється в складі показників ліквідності.</p> <p>Чистий оборотний капітал розраховується як різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями (ф. 1 (ряд. 260 - ряд.620) >0 та збільшення).</p>	<p>Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджене наказом Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України від 26 січня 2001 року N 49/121., зареєстроване в Міністерстві юстиції України 8 лютого 2001 р. за N 121/5312 ;</p> <p>Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств - емітентів облігацій (крім комерційних банків), схвалені Аудиторською палатою України, протокол засідання Аудиторської палати України від 23 лютого 2001 р. N 99.</p>

Які існують проблеми в даній низці абсолютних показників фінансової стійкості?

Перше, що яскраво простежується, це те, що практично всі вчені розглядають даний показник за даними фінансової звітності, тобто це стосується зовнішнього фінансового аналізу.

Друге – це дискусії в найменуванні даного показника та відповідні методики його розрахунку.

Стосовно найменування можна поділити на головних 9 дискусійних питань наступним чином:

- власні оборотні кошти чи власні оборотні засоби або власні оборотні активи;
- наявність власних оборотних коштів або засобів чи просто власні оборотні кошти або засоби;
- оборотні активи чи власні оборотні активи;
- власний оборотний капітал або наявність власного оборотного капіталу чи власний капітал або наявність власного капіталу;
- що ж таке - наявність власних оборотних коштів і чому саме «коштів» і чому саме «власних», а не будь-яких інших; чому наявність саме «власних» оборотних коштів;

Пропонується наступне розв'язання вищенаведених проблемних питань:

- **по-перше**, необхідно почати з того, що у фінансовому аналізі в даному випадку терміни «засоби» та «кошти» мають однакове трактування і перекладаються з російської мови «собственные оборотные средства» як власні оборотні кошти», тому власні оборотні кошти та власні оборотні засоби ототожнюються. Але враховуючи, що мова йде саме про фінансовий підхід до даної проблеми і ставиться питання саме з фінансової точки зору, то влучніше використовувати поняття коштів, а не засобів. Вивчається фінансова стійкість і застосовується поняття власних оборотних коштів;

- **по-друге**, виходячи з першого висновку, виникає наступна проблема - як вірно використовувати в аналізі його категорійний апарат і що буде правильним - аналіз наявності власних оборотних коштів чи просто аналіз власних оборотних коштів? Існує два варіанти відповіді: власні оборотні кошти можуть бути у суб'єкта господарювання, а можуть бути відсутніми, тобто їх немає у нього. І тому постановка питання про дослідження саме їх наявності може здатися не зовсім коректною і вірною, бо їх немає і немає чого досліджувати. Але, враховуючи величезне значення для стійкого фінансового стану суб'єкта ринкової економіки існування у нього власних оборотних коштів, на особисту точку зору дослідника, необхідно вжити термін саме «наявність власних оборотних коштів». У випадку, якщо їх немає, необхідно дослідити причини такого негативного становища та розробити і вжити заходів з їх появи та ще й в необхідному їх розмірі. Може скластися ситуація, що вони і є, але їх недостатньо. Це пов'язано з необхідністю вивчення меж фінансової стійкості;

- **по-третє**, не треба плутати та ототожнювати поняття оборотних активів та власних оборотних активів. Відповідно до П(С)БО 2 «Баланс» оборотні активи – це «грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом 12 місяців з дати балансу», це всі статті другого розділу активу діючого балансу, який так і називається «Оборотні активи» (30). Під поняттям власні оборотні активи розуміється поняття наявності власних оборотних коштів, тому поняття оборотних активів та власних оборотних активів зовсім різні. Крім того, у внутрішньому фінансовому аналізі термін «активи» краще не застосовувати, бо це термінологія звітності та відповідно зовнішнього фінансового аналізу. У внутрішньому фінансовому аналізі краще застосовувати термін «кошти»;

- **по-четверте**, після проведення попередніх двох досліджень, зразу виникає наступне дискусійне питання: наявність чого - власних оборотних активів чи власних оборотних коштів? На особисту точку зору дослідника, більш вірним буде термін «наявність власних оборотних коштів», а не «наявність власних оборотних активів», бо питання розглядається з суто фінансової точки зору і надається вартісна оцінка. Визначається, скільки залишиться саме коштів за рахунок оборотних активів, а не певних видів оборотних активів після погашення поточних зобов'язань;

- **вп'яте**, неправомірним є ототожнення понять власний капітал (наявність

показника фінансової стійкості - наявності власного оборотного капіталу та пропозиції з удосконалення змісту та побудови форми № 1 «Баланс» та форми № 1-м «Баланс» розкрито в попередніх дослідженнях автора. Для дослідження фінансової стійкості було раніше запропоновано застосування **в зовнішньому фінансовому аналізі такого глобального та головного абсолютного її показника як наявності власного оборотного капіталу (НВОК)** з наступною методикою його визначення: різниця між власним капіталом, необоротними активами та витратами майбутніх періодів (11). Економічний зміст цього показника полягає в тому, що визначається та сума власного капіталу, яка залишається для фінансування дійсно саме оборотних активів. Всі суб'єкти господарювання для стійкого фінансового стану обов'язково повинні мати власний оборотний капітал, який є вихідним показником для подальшого визначення типів фінансової стійкості;

- **вшосте**, виходячи з попереднього зауваження та пропозиції для зовнішнього фінансового аналізу щодо даного абсолютного показника, у **внутрішньому фінансовому аналізі рекомендується виділення такого головного абсолютного її показника як «наявність власних оборотних джерел фінансування (НВОД)** з наступною методикою визначення: різниця між власними джерелами фінансування (ВД), необоротними ресурсами (НР) та витратами майбутніх періодів (ВМП):

$$\text{НВОД} = \text{ВД} - \text{НР} - \text{ВМП},$$

тобто

НВОД = алгебраїчна сума залишків по рахунках 40 – 46 класу 4 «Власний капітал та забезпечення» - алгебраїчна сума залишків по рахунках 10 – 19 класу 1 «Необоротні активи» - залишок по рах. 39 «Витрати майбутніх періодів» (залишки по відповідних рахунках необхідно розрахувати на момент проведення аналізу фінансової стійкості)

Економічний зміст цього показника полягає в тому, що визначається та сума власних джерел, яка залишається для фінансування дійсно саме оборотних ресурсів. Всі суб'єкти господарювання для стійкого фінансового стану обов'язково повинні мати власні оборотні джерела фінансування, які є вихідним показником для подальшого визначення типів фінансової стійкості у внутрішньому фінансовому аналізі;

- **всьоме**, багато вітчизняних та іноземних вчених паралельно вживають поняття наявності власних оборотних коштів та робочого капіталу, ототожнюючи ці поняття. Під робочим капіталом розуміється капітал, який функціонує, або його так і називають паралельно як функціонуючий капітал. Виникає питання, якщо є робочий капітал, який функціонує (функціонуючий), то повинен бути у суб'єкта господарювання неробочий, який не працює, не функціонує. Але це протирічить вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності та

особисту точку зору, такі суперечливі і в принципі нелогічні за мисленням поняття необхідно також вилучити і не вживати їх;

- **вдев'яте**, запропоновані авторами такі показники як наявність власних джерел формування оборотного капіталу, власні джерела формування запасів, наявність робочого капіталу для формування запасів за логікою методики їх розрахунку по суті являють собою **наявність власного оборотного капіталу**. Тому щоб не заплутувати категорійний апарат фінансового аналізу та його основи фінансового менеджменту не рекомендується їх вживання:

- **вдесяте**, багато авторів вказують на показник наявності власних оборотних коштів. Що він собою являє і в чому полягає його сутність? Автор вже раніше розглядала даний показник в попередніх наукових та навчально-методичних працях і запропоновувала віднести його до показників ліквідності, але як наявність постійних оборотних коштів. Суб'єкт господарювання обов'язково повинен мати в наявності постійні оборотні кошти, це перша мінімальна умова його ліквідності.

Виходячи з проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

- пропозиція з виділення як головного абсолютного показника фінансової стійкості у внутрішньому фінансовому аналізі - це наявність власних оборотних джерел фінансування, який являє собою різницю між власними джерелами фінансування, необоротними ресурсами та витратами майбутніх періодів;

- розкриття за даними аналітичного обліку його розрахунку: алгебраїчна сума залишків по рахунках 40 – 46 класу 4 «Власний капітал та забезпечення» - алгебраїчна сума залишків по рахунках 10 – 19 класу 1 «Необоротні активи» - залишок по рах. 39 «Витрати майбутніх періодів» (залишки по відповідних рахунках необхідно розрахувати на момент проведення аналізу фінансової стійкості);

- розкриття економічного змісту наявності власних оборотних джерел фінансування: визначається та сума власних джерел, яка залишається для фінансування дійсно саме оборотних ресурсів

Запропонований абсолютний головний показник фінансової стійкості у внутрішньому фінансовому аналізі – наявність власних оборотних джерел фінансування - допоможе отримати перший сигнал про її реальний стан, розібратися в причинах її зміни, розробити перші заходи з її поліпшення. В умовах фінансової кризи рекомендоване встановлення єдиних методичних підходів до визначення даного показника у внутрішньому фінансовому аналізі допоможе стандартизувати внутрішню методику дослідження фінансової стійкості.

Список літератури

1. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
2. Деєва Н.М., Дедіков О.І. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2007. – 328.
3. Економічний аналіз господарської діяльності / Івашенко В.І., Болух М.А. - К.: ЗАТ „НІЧЛАВА”, 2001. – 204 с.

11. Лахтіонова Л.А. Аналіз фінансової стійкості суб'єктів підприємницької діяльності: Монографія. – К.: Державний вищий навчальний заклад «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», 2010. – 700 с. (у видавництві).
12. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник: 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.
13. Мошенський С.З., Олійник О.В. Економічний аналіз: Підручник / За ред. д.е.н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутинця. – 2-вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2007. – 704 с.
14. Салига С.Я., Дасій Н.В., Корецька С.О., Нестеренко Н.В., Салига К.С. Фінансовий аналіз: Навч. посіб.. – К.: ЦНЛ, 2006. – 210 с.
15. Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – ЦНЛ, 2006. – 224 с.
16. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз. Навч. посіб. - Львів: «Новий світ - 2000», 2006. – 344 с.
17. Фінансово-економічний аналіз: Підручник / Буряк П.Ю., Римар М.В., Бець М.Т. та ін. Під заг. ред. П.Ю. Буряка, М.В. Римара. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 528 с.
18. Фролова Т.О. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч – К.: Вид-во Европ. ун-ту, 2005. – 253 с.
19. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: Навч. посіб. – 2-вид, перероб. і доп. – К.: ЦУЛ, 2002. – 360 с.
20. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2005. – 196 с.
21. Шморгун Н.П., Головка І.В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб – К.: ЦНЛ, 2006. – 528 с.
22. Абрютина М.С. Финансовый анализ коммерческой деятельности: Учеб. пособ. – М.: Изд-во «Финпрес», 2002. – 176 с.
23. Бочаров В.В. Финансовый анализ. – Санкт-Петербург: Питер, 2002. – 240 с.
24. Ефимова О.В. Финансовый анализ. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во «Бухгалтерский учет», 2002. – 528 с.
25. Экономический анализ: Учебник / Под. общ. ред. Л.Т. Гиляровской. -2-е изд., доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 615 с.
26. Ковалев В.В., Волкова О.М. Анализ хозяйственной деятельности: Учебник. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 424 с.
27. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: ЦНЛ, 2007. – 488 с.
28. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. – 2-вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005. – 662 с.
29. Чечевицина Л.Н. Анализ финансово-хозяйственной деятельности: Учеб. пособ. / Л.М. Чечевицина, И.Н. Чуев. – 3-е изд., доп. и перераб. – Ростов – н/Д: Феникс, 2006. – 384 с.
30. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Баланс” // Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87.

Л.Лахтионова

Наличие собственных оборотных источников финансирования – абсолютной показатель финансово устойчивости субъектов хозяйствования во внутреннем финансовом анализе

Рассмотрены мнения ученых-аналитиков относительно показателя финансовой устойчивости субъектов хозяйствования, представлена критическая оценка различным точкам зрения по этому вопросу, разработана и обоснована собственная точка зрения о показателе финансовой устойчивости хозяйствующих субъектов во внутреннем финансовом анализе.

L.Lahtionova